

П. В. Голобуцький

Аніматизм

АНІМАТИЗМ (від лат. *animatus* – одушевлений, одухотворений, живий) – віра в загальну, безособову одухотвореність природи без виділення окремих конкретних духів чи божеств. Термін «А.» запровадив англ. антрополог Р. Маретт, протиставивши його [анімізмові](#), тобто вірі в нематеріальні істоти (душі та духи), що Е. Тейлор, Г. Спенсер та ін. трактували як початк. стадію релігії. Нагромаджений наприкінці 19 – поч. 20 ст. дослідниками примітивних суспільств фактологіч. матеріал певною мірою свідчив на користь А. Виявилось, що процесу дуалізації світу, поділу його на природне і надприродне, мирське і священне, дозволене і заборонене, передував період, коли людина установлювала спільність між собою та об'єктами природи – тваринами, рослинами, мінералами тощо, яких вона наділяла життям, подібним до свого. Первісна людина вірила у можливість спілкування з ними, як з люд. істотами, що мають волю та бажання, перебувають у певних сусп. взаєминах. Однак на початк. стадіях вона не намагалася відділити одухотворену основу від самого об'єкта, оскільки у її свідомості ще не відбулося відділення власного тіла від душі. Для неї остання була такою ж матеріальною, як і тіло. З погляду реліг. метафізики, як зауважує франц. філософ і соціолог М. Гюйо, весь світ мислився нагромадженням живих тіл. Первісна людина не усвідомлювала походження різних чуттєвих якостей, які вона наївно приписувала самим речам. Віру в безособову, анонімну, всюди існуючу силу, що оживотворює природу, Р. Маретт у своїй кн. «Threshold of Religion» («Зоря релігії», 1909) визначає як початк. стадію релігії. А. разом з ін. преанімістич. теоріями, зокрема концепцією Дж. Фрейзера, викладеною в капіт. праці «The Golden Bough» («Золота гілка», 1890–1915), де обстоює думку, що анімізмові передував вік магії, або положеннями Л. Леві-Брюля (див. [Анімізм](#)) про первісний дологічний містицизм, – збагатили уяву про початк. засади реліг. вірувань, показуючи також недосконалість анімістич. теорії, яка обійшла увагою питання про форми тілесної душі, разом з пов'язаними з цим чародійськими обрядами, що є такими ж або навіть давнішими ніж А. Слід відрізнити А. від того напрямку в філософії природи, який позначають терміном «панпсихізм», хоча між ними існує очевидна спорідненість (див. *Панпсихізм*).

Рекомендована література

1. Клингер В. Животное в античном и современном суеверии. К., 1909;

2. Вундт В. Миф и религия / Пер. с нем. С.-Петербург, 1912;
3. Штернберг Л. Я. Первобытная религия в свете этнографии. Ленинград, 1936;
4. Токарев С. А. Ранние формы религии и их развитие. Москва, 1964;
5. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Лц., 1997;
6. Борейко В. Е. Экологические традиции, поверья, религиозные воззрения славянских и других народов: В 2 т. К., 1996;
7. 1998.

Бібліографічний опис:

Аніматизм / П. В. Голобуцький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-44350>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).